

odrębniania poszczególnych okresów, jak i podstawowego założenia pracy — szukanie w przeszłości odpowiedzi na pytania stawiane przez prawnika współczesnego. Niewątpliwie jednak daje ona czytelnikowi ogólną orientację w historii prawa, a z punktu widzenia dyscyplin historycznoprawnych stanowi interesującą próbę integralnego ujmowania elementów ustrojowych, prawnosądowych i doktrynalnych w badaniach nad urządzeniami prawnymi przeszłości.

KATARZYNA SÓJKA-ZIELIŃSKA (Warszawa)

*Gericheslauben-Vortrage. Freiburger Festkolloquium zum fanfundsiebzigsten Geburtstag von Hans Thieme*, hrsg. von Karl Kroeschell, Jan Thorbecke Verlag, Sigmarinen 1983, ss. 117.

Siedemdziesięciopięciolate urodzin Hansa Thieme, jednego z czołowych historyków prawa doby obecnej, związanego licznymi niemi przyjaźni naukowej i osobistej z polskimi historykami prawa starszej, odchodzącej już niestety, generacji, zostało uczczone przez uczniów Jubilata symposium naukowym. Odbywało się ono we Fryburgu Bryzgowijskim, w sali najstarszego ratusza, zwanego Gerichslauben, którego odbudowę zawdzięcza miasto właśnie Hansowi Thieme, niezwykle ruchliwemu działaczowi tzw. „inicjatywy obywatelskiej”, gremium wielce zasłużonego w dziedzinie budownictwa i ochrony środowiska naturalnego. Stąd wywodzi się tytuł książki pamiątkowej wydanej z okazji jubileuszu.

Ten niewielki objętościowo, lecz starannie wydany zbiór zawiera 9 rozpraw młodszych kolegów i uczniów Jubilata, których tematykę pragniemy tu zasygnalizować.

Pierwszą z rozpraw stanowi praca Hermanna Nehlsena nt. początków publicznego prawa karnego u Germanów. Autor prezentuje tu fragment swych szerszych badań źródłowych nad przekazami *leges barbarorum*, widząc w tych studiach ważny komponent współczesnej penologii i aktualnych ustaleń z zakresu teorii polityki kryminalnej. H. Nehlsen poddaje krytycznej ocenie poglądy literatury niemieckiej co do charakteru prawa karnego szczepów germańskich, a zwłaszcza zasięgu zwyczaju pomsty krwawej, wydobywając liczne przejawy publicznego prawa karania już we wczesnych fazach rozwoju państwowości.

*Wir Eidgenossen fragen nicht nach Bartele und Baldele* — pod takim tytułem Clausdieter Schott dokonuje krytycznego rozbioru znanej anegdoty, jak to ongiś ławnicy sądowi z Frauenfeld przerwali w czasie rozprawy sądowej wywody uczonego doktora praw z Konstancji słowami: *my nie pytamy o żadnych bartolistów, ani baldystów i innych doktorów, bo mamy własne prawa...* Przypowieść ta, przytaczana często w literaturze na dowód niechętnego stosunku do praw „uczonych” w kantonach szwajcarskich późnego średniowiecza, służyła czasem także uzasadnianiu wręcz przeciwnych twierdzeń. Ustosunkowując się do spornych dotąd kwestii autentyczności zdarzenia, a także czasu, miejsca i okoliczności powstania tego przekazu, Schott zamierza dowieść, że w Szwajcarii aż do XVI w. prawo rzymskie cieszyło się równym, co w Rzeszy, poważaniem i że dopiero odcięcie od judykatury Sądu Kameralnego, a zwłaszcza przemiany społeczno-gospodarcze gmin szwajcarskich, swoisty izolacjonizm miast, wreszcie brak napływu wykształconych kadr prawniczych spowodował zwrot ku prawu rodzimemu.

Trzy rozprawy mają charakter biograficzny. Artykuł Ditleva Tamma został poświęcony postaci duńskiego teologa i jurysty z uniwersytetu w Kopenhadze,

ucznia Melanchtona, Nielsa Hemmingsena (1513 - 1600), którego dzieła prawnicze, zwłaszcza z dziedziny prawa natury, pozwalają w nim widzieć — zdaniem autora — poprzednika samego Hugona Grocjusza. Natomiast postać wpływowego męża stanu Wielkiego Księstwa Badeńskiego, barona Ernesta Sensburga i losy jego rodziny stały się dla Wolfganga Leisera okazją do ogólniejszych refleksji nad kwestią żydowską i rolą prozelitów w aparacie państwowym ery napoleońskiej. Z kolei Adolf Laufs przedstawił sylwetkę syna wielkiego Savigny'ego, Karola Fryderyka (1814 - 1875), wybitnego pruskiego dyplomaty, lojalisty i legitymisty, który początkowo zaprzyjaźniony z Bismarckiem, z czasem stał się wyrazicielem opozycji parlamentarnej wobec polityki „żelaznego kanclerza”, jako jeden z czołowych przedstawicieli partii Centrum.

Rozprawa Karla Kroeschella *Justitzsachen und Polizeisachen* dotyka zasadniczego wprost dla dziejów nowożytniej administracji problemu — zaczątków rozdziału między sferą działania sądownictwa i władz administracyjnych w świetle przykładów z praktyki terytoriów Rzeszy w XVII i XVIII w. Wychodząc od analizy pojęcia *juris Politiae*, jako podstawy wyodrębnienia ustawodawstwa policyjnego od prawa prywatnego, K. Kroeschell podejmuje problem rozdziału między sprawami zaliczanymi bądź do „sądowych”, bądź „policyjnych” na podstawie danych z orzeczeń sądowych oraz decyzji administracyjnych i dowodzi potrzeby dalszych badań w tym kierunku, otwierających jednocześnie szerokie możliwości poznawcze w sprawach tak fundamentalnych, jak stosunek „prawa” i „władzy politycznej” w państwie absolutnym, kwestie podziału władz, rozdziału między prawem publicznym i prywatnym, czy wreszcie kształtowania się zrębów „państwa prawnego”.

Do bardzo aktualnych zagadnień współczesności nawiązuje rozprawa Marcela Thomanna omawiająca etapy rozwoju idei praw człowieka w XVII i XVIII w. w ich wymiarze filozoficznym i historycznoprawnym. Punktem wyjścia były tu oczywiście idee filozoficzne szkoły nowożytnego prawa natury — należące zresztą do podstawowego kręgu zainteresowań badawczych Hansa Thieme. Autor naszkicował rozwój idei praw człowieka u „naturalistów” (poczynając od Grocjusza poprzez Samuela Pufendorfa i Chrystiana Wolfa, a kończąc na kontynuatorach kierunku wolfiańskiego) i ich praktyczny wyraz, zwłaszcza w austriackim projekcie Martiniego i w pracach nad Landrechtem pruskim, aby wykazać, że sformułowania francuskiej Deklaracji Praw Człowieka i Obywatela nie były początkiem, ale podsumowaniem podejmowanych przez myślicieli od blisko dwóch stuleci dążeń do sformułowania pełnego katalogu niezbywalnych praw jednostki.

Na końcu zbioru szwajcarski badacz A. Dufour postanowił uczcić Jubilata jako poczwórnego doktora honoris causa (Grenady, Bazylei, Montpellier i Paryża) piękną rozprawką po francusku o genezie, istocie i rozwoju instytucji tytułów honorowych w nauce europejskiej.

KATARZYNA SÓJKA-ZIELIŃSKA (Warszawa)

*Wybór tekstów źródłowych z historii doktryn politycznoprawnych*, t. I. Wyboru dokonał i opracował Janusz Justyński, Wyd. UMK, Toruń 1985, ss. 177.

Historia doktryn należy do tych dyscyplin, wchodzących w obręb prawoznawstwa, w których obcowanie ze źródłem może dawać studentowi szczególnie duże korzyści. Przekaz źródłowy jest ilustracją do wykładu, stanowi komentarz do podręcznika i rozwinięcie jego tez, ujawniając wielorakość wpisanych doń treści, może stanowić inspirację dla ciekawej i intelektualnie płodnej refleksji w czasie semi-